

УДК 378

Віктор Лабунець

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID 0000-0002-9154-0955

DOI 10.24139/2312-5993/2022.06/345-352

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У МИСТЕЦЬКО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розглядається компетентнісний підхід у процесі мистецько-пізнавальної діяльності учнів початкової школи, впровадження котрого має забезпечити здатність особистості до самореалізації та її соціокультурного зростання. Пропонується розуміння компетентнісного підходу в контексті формування готовності здобувачів освіти до використання знанневого і практичного досвіду у майбутній діяльності. Вказується, що здатність учнів до сприйняття, розуміння, усвідомлення різних видів мистецтва та спроможність самореалізації в них забезпечує сутність мистецької компетентності. Підкреслюється роль компетентнісного підходу під час виявлення в учнів мистецьких особистісних надбань.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, мистецько-пізнавальна діяльність, молодші школярі.

Постановка проблеми. Мистецько-пізнавальна діяльність підростаючого покоління є дієвим процесом становлення їх сфери почуттів, емоцій, здатності до сприйняття, усвідомлення й переживання мистецьких явищ задля розвитку емоційної, естетичної, духовної культури особистості. Адже, наряду з раціональними аспектами мислення, на заняттях з мистецтва розвивається ірраціональний тип мислення, яке впливає на уяву, емоції, фантазію. В сучасних умовах учитель повинен сприяти реалізації в учнів пізнавальних процесів з метою формування здатності до розуміння мистецьких образів, прояву фантазії, творчості, самостійності. Безперечно, чинниками, які забезпечують якість мистецького навчання є: осучаснення мистецько-освітнього середовища; використання попереднього досвіду; застосування в методиці особистісного і компетентнісного підходів тощо.

З огляду на вищевказане, своєчасність обраної теми не викликає сумніву та актуалізує ряд питань, розгляд яких подається в даній публікації.

Аналіз актуальних досліджень. У нашому дослідженні вагомості набувають праці відомих учених (І. Бех, І. Зязюн, О. Сухомлинська та ін.), присвячені розвитку духовної сфери особистості та впливу явищ мистецтва на цей процес. У концепціях А. Козир, В. Лабунця, О. Отич, Г. Падалки, О. Ребрової, В. Федоришина, О. Щолокової та ін.

представлено теоретико-методологічне підґрунтя та методичні аспекти мистецької освіти. В роботах О. Кузнецової, О. Лобової, Л. Масол, Л. Паньків, О. Ростовського, О. Савченко та ін. актуалізується проблема мистецького навчання та виховання підростаючого покоління. Розуміння компетентнісного підходу базується на дослідженнях в галузі мистецької освіти таких науковців, як Н. Бібік, Ж. Карташова, Н. Миропольська та ін.

Мета публікації полягає у висвітленні специфіки реалізації компетентнісного підходу під час мистецько-пізнавальної діяльності учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Розгляд питань мистецько-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного піку вимагає дослідження компетентнісного підходу, застосування якого має забезпечувати можливість самовдосконалення особистості та її соціально-культурне зростання. Безперечно, на теперішній час компетентнісний підхід є одним із провідних задля здійснення оновлення освітніх процесів. Розробка компетентнісного підходу в Україні пов'язана з іменами таких науковців, як С. Бондар, О. Овчарук, О. Локшина та ін.

Варто вказати, що на основі компетентнісного підходу відбувається формування готовності здобувачів освіти використовувати знаннєвий і практичний досвід у майбутній діяльній сфері. Як слушно вважає О. Пометун, компетентність як інтегрована характеристика особистості передбачає наявність комплексу знань, умінь, навичок, досвіду, що дає можливість проведення певної діяльності (Пометун, 2004).

Крім того, компетентність складається з ціннісних ознак людини, як-то: мотиваційні, ціннісні орієнтири, смаки; гнучкість мислення; вольові якості, самостійність (Сисоєва, 2021). Чільне місце займають розробки Л. Масол щодо концепції компетентності, в межах якої обраний феномен протрактовується як здатність особистості використовувати надбані й усвідомленні знання, вміння та навички, способи діяльності, досвід власних дій у непередбачуваних ситуаціях з метою розв'язання суспільно значущих проблем (Масол, 2006). Компетентність як інтегрований результат навчання школярів передбачає особистісні підходи та індивідуальні можливості.

Серед важливих надбань щодо проблеми компетентності школярів вважаємо за потрібне зазначити роботи С. Бондаря, С. Трубачової, І. Родигіної та ін. Особливу роль у розробці обраної теми відіграв науковий досвід Ж. Карташової, в якому розкриваються питання

підготовки вчителя музичного мистецтва крізь призму компетентнісного підходу. Авторка підкреслює, що всебічна висококваліфікована підготовка музиканта-педагога вимагає сформованого цілісного комплексу вмінь та навичок використання дієвих засобів музичної освіти під час роботи зі школярами, де особливе значення мають набуті професійні компетенції (Карташова, Кузів, 2021).

За позицією Л. Гаврілової, компетентність вчителя музичного мистецтва виступає специфічним педагогічним феноменом, котрий зумовлюється специфікою музично-педагогічної діяльності, своєрідністю її завдань, активізацією творчих форм продуктивної роботи та оригінальними методами музичного навчання (Гаврілова, 2017).

Отже, у науці використовуються неоднакові інтерпретації категорій «компетентний», «компетентність», які, не зважаючи на те, що не різняться принципово за змістом, але вбирають в себе різні аспекти. Дослідниками подаються провідні ознаки «компетентності», серед яких: знання задля результативної діяльності, продуктивної праці, комплекс умінь, спроможність втілювати творчі аспекти. Крім того, ціннісні орієнтації, мотиваційна сфера, культура, здатність до самореалізації обґрунтовуються як ознаки компетентності (Бражнич, 2001). Відтак, компетентність, як багатоаспектне поняття, характеризується обізнаністю людини в певній освітній галузі, володіння нею не тільки знаннями і вміннями, а також здатність їх застосовувати на практиці.

У процесі надбання мистецько-пізнавального досвіду опосередковано виявляються художньо-естетичні орієнтації особистості, особливості загальнокультурного становлення, вміння творчого самовираження. У зазначеному контексті саме мистецькі знання, художній досвід підростаючого покоління мають перевтілитись в художньо-естетичні компетентності. Отже, схильність до розуміння, усвідомлення різних видів мистецтва та можливість самореалізації в них створює сутність мистецької компетентності.

Застосування компетентнісного підходу у мистецько-пізнавальній діяльності передбачає спроможність особистості виділяти завдання й пропонувати шляхи їх з'ясування, вміння планувати, аналізувати, оцінювати власні дії. Звідси пізнавальні інтереси учня, набуті ним знання про весь світ дають змогу не тільки інтелектуально осягнути події, але й здатність занурюватися у художні образи творів, що актуалізує емоції, почуття.

В освітньому мистецькому процесі відбувається розвиток творчих здібностей дитини, формування евристичних можливостей. У мистецько-пізнавальному процесі емоційний аспект виступає одним із показників цілісного розвитку особистості, що передбачає охоплення школярами об'єктивного змісту явищ художньої культури; суб'єктивних характеристик їх усвідомлення; емоційного та вольового розуміння явищ.

Запровадження компетентнісного підходу у процес мистецько-пізнавальної діяльності учнів позитивно впливає на їх здатність до виявлення особистісних надбань. Це забезпечує розуміння мистецтва як процесу творчого співпереживання та інтеграційних можливостей за діалогічним характером. Зважаючи на те, що пізнавальні дії відіграють особливу роль в житті та діяльній сфері людини, становлення в учнів пізнавальних мотивів є важливим аспектом ефективності пізнання, завдяки котрому задовольняються потреби людини. Адже для забезпечення результативності навчання слід не тільки передати вихованцю знання та вміння, але й розвинути в нього пізнавальні та діяльнісні потреби.

Варто вказати, що характеристика мислення як пізнавальної діяльності складається не лише з операційного аспекту, але й з мотиваційного. Аналітичне опрацювання музичного матеріалу вказує на наявність знань з приводу засобів виразності та їх значення у побудові музичних образів. Ця думка базується на розумінні аналітичного мислення як складника наукового пізнання у контексті застосування логічних підходів. За таких обставин, особистість з належним рівнем розвитку аналітичного мислення спроможна аналізувати конкретні події, зіставляти необхідні дані, проблемні питання й формувати висновки.

Безперечно, актуалізується процес оволодіння школярами вміннями сприймати та розуміти зміст музичних творів; з'ясовувати специфіку засобів виразності під час створення мистецьких образів; визначати роль певних виконавських дій у мистецько-пізнавальному процесі.

Слід підкреслити, що особливості мислення учнів початкової ланки виявляються в його конкретно-образних характеристиках, які полягають в тому, що конкретне розумове завдання учні можуть опрацювати з огляду на певні предмети, їх унаочнення. Під час музичного навчання відбувається зміна співвідношення образів та понять в напрямі розвитку не тільки абстрактного, але й конкретного мислення. Відтак, погоджуємося з позицією Г. Костюка, що спроможність розуміти й вирішувати більш складні пізнавальні

завдання, обирати необхідні дії; відбивати їх результати у поняттях є необхідними ознаками мислення молодших школярів (Костюк, 1989). Але аналітичні дії учнів-початківців не відзначаються комплексністю. Вони сприймають окремі елементи, властивості, але усвідомлення взаємозв'язків між ними ще на неналежному рівні. Аналітичним діям молодших школярів притаманний підсумовуючий синтез, котрий відбувається під час практичних дій з предметами.

Такі характеристики аналітичних дій дають змогу усвідомлювати твори, розуміти певні ознаки, що створюють конкретні музичні звуки, порівнювати їх, визначати виражальну специфіку. Натомість, слід підкреслити, що учні легше оперують діями щодо знаходження відмінностей. Компетентнісний підхід має велике значення під час виконання аналітичних, узагальнюючих дій з приводу характеру музичного твору, образу.

Принагідно вказати, що враховуючи той факт, що музичний твір є складною інформаційною структурою, практична діяльність, зокрема, музикування, виступає механізмом обробки інформаційних характеристик його змісту. У такому процесі музичне мислення, завдяки набуттю молодшими школярами нових мистецьких знань, розвивається та перетворюється з урахуванням отриманого художньо-пізнавального досвіду (Рожко, 2017). Крім того, доцільно зазначити, що в процесі мистецько-пізнавальної діяльності молодших школярів відбувається пізнання власної душі з огляду на сприймання та усвідомлення музичних явищ.

Під час музично-пізнавальної діяльності на основі застосування компетентнісного підходу молодші школярі набувають умінь свідомо обирати музичні твори і віддзеркалювати музичні образи в музичній діяльності. Отже, музично-пізнавальна діяльність розглядається як творчий процес, в межах якого здійснюється формування компетентності учнів-початківців.

Слід підкреслити, що дієвими вилами діяльності в сфері музичного мистецтва є спів, слухання, рух під музику, елементарна музична творчість, гра на дитячих музичних інструментах. Зупинимось на розгляді гри на музичних інструментах, яка активізує зацікавленість виконавськими діями, розширює мистецький досвід, збагачує музичну інформацію. Крім того, розуміння виразності інструментальних тембрів, виразності засобів, специфіки музичної мови, забезпечують мистецько-пізнавальну діяльність на засадах компетентнісного підходу.

Відтак, у молодших школярів накопичуються мистецькі знання, вміння, навички, досвід, почуття. Вагому роль відіграють інтелектуально-евристичні можливості вихованців, які полягають у їх здатності до оцінювальних дій стосовно музичних творів. Варто додати, що досвід емоційно-почуттєвих вражень є необхідним у процесі пізнання. За таких обставин у мистецькому творі закладено емоційно-естетичні орієнтири сприймання, що впливає на збагачення художнього тезаурусу, надає можливість учневі усвідомлювати власну роль в оточуючому світі через сприйняття й усвідомлення мистецьких образів. Різні аспекти мистецько-пізнавальної діяльності залежать від сформованості в учня певної установки, настрою на художнє ознайомлення з творами.

Особливості мистецького досвіду учнів визначаються комплексом художніх вражень, що були в попередній художній практиці. Активізуються знання щодо художнього матеріалу, щодо закономірностей створення мистецьких творів. Наявність інтересу підсилює означені процеси, забезпечує емоційність сприйняття, почуттєвість.

У процесі мистецько-пізнавальної діяльності створюється ідентичність учня як творця, виявляється його здатність втілювати особисті надбання. Адже специфікою освітнього процесу є розгляд мистецтва як творчого процесу співпереживання та інтерпретаційних дій. Слід вказати на перформативні характеристики мистецько-пізнавальної діяльності в межах компетентнісного підходу. Це дає змогу презентувати особистість, яка має яскраві властивості. Сприйняття й усвідомлення мистецьких взірців забезпечує емоційне та оцінювальне ставлення учня до навколишньої дійсності.

Висновки. Викладені в публікації матеріали свідчать про те, що здійснення мистецько-пізнавальної діяльності – складний процес, що передбачає розвиток мислення, пам'яті, уяви. Застосування компетентнісного підходу у мистецько-пізнавальній діяльності молодших школярів відіграє важливу роль в ході виконання аналітичних, узагальнюючих дій стосовно характеру музичного твору.

Перспективні напрями дослідження даної тематики вбачаються в розробці педагогічних умов забезпечення мистецько-пізнавальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

- Бражнич, О. Г. (2001). *Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07). Кривий Ріг (Brazhnych, O. H. (2001). *Pedagogical conditions of differentiated education of secondary school students* (PhD thesis: 13.00.07). Kryvyi Rih).

- Гаврілова, Л. Г. (2017). Професійна компетентність майбутніх учителів музики як педагогічний феномен. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2 (77), 71-81 (Havrilova, L. H. (2017). Professional competence of future music teachers as a pedagogical phenomenon. *Personal spirituality: methodology, theory and practice*, 2 (77), 71-81).
- Карташова, Ж., Кузів, М. (2021). Компетентісно-орієнтований підхід до підготовки вчителя музичного мистецтва: проблеми теорії та практики. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*, 38, 144-149 (Kartashova, Zh., Kuziv, M. (2021). Competence-based approach to musical art teacher training: problems of theory and practice. *Theory and methodology of professional education. Innovative pedagogy*, 38, 144-149).
- Костюк, Г. С. (1989). *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості*. Київ (Kostiuk, H. S. (1989). *Educational process and mental development of the personality*. Kyiv).
- Масол, Л. М. (2006). Компетентісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти. *Педагогічні науки: Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації*, 2, 25-31 (Masol, L. M. (2006). Competence-based approach to general art education. *Pedagogical sciences: Theory and practice of aesthetic education in the conditions of sociocultural transformation*, 2, 25-31).
- Пометун, О. І. (2004). Теорія і практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*, (сс.16-25) (Pometun, O. I. (2004). Theory and practice of consistent implementation of the competence-based approach in the experience of foreign countries. *Competence-based approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy*, (pp. 16-25).
- Рожко, І. (2017). Емоції в музично-мнемічній діяльності молодших школярів. *Педагогічний часопис Волині*, 2 (5), 52-58 (Rozhko, I. (2017). Emotions in the musical and mnemonic activity of junior schoolchildren. *Pedagogical journal of Volyn*, 2 (5), 52-58).
- Сисоева, С. О. (2021). *Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник*. Київ: ВД «ЕКМО» (Sysoieva, S. O. (2021). *Interactive technologies for teaching adults: educational and methodological guide*. Kyiv: VD "EKMO").

SUMMARY

Labynets Viktor. Competence-based approach in the artistic-cognitive activity of junior schoolchildren.

The competence-based approach in the process of artistic-cognitive activity of primary school pupils is considered, the implementation of which should ensure the individual's ability to self-realization and socio-cultural growth. An understanding of the competence-based approach is offered in the context of forming the readiness of education seekers to use knowledge and practical experience in future activities. It is indicated that the ability of pupils to perceive, understand, and realize various types of art and the ability to self-realize in them provides the essence of artistic competence. The role of the competence-based approach in identifying artistic personal assets in pupils is emphasized.

During artistic-cognitive activity within the framework of the competence-based approach, junior schoolchildren acquire the ability to consciously choose musical works and

reflect musical images in musical activity. Therefore, musical-cognitive activity is considered as a creative process within which the competence of pupils-beginners is formed.

It is emphasized that effective forms of activity in the field of musical art are singing, listening, moving to music, elementary musical creativity, playing children's musical instruments. It is noted that playing musical instruments activates interest in performing actions, expands artistic experience, and enriches musical information. In addition, understanding the expressiveness of instrumental timbres, the expressiveness of means, the specifics of the musical language, provide artistic and cognitive activity in the framework of the competence-based approach.

It is found that junior schoolchildren accumulate artistic knowledge, abilities, skills, experience, and feelings. An important role is played by the intellectual and heuristic capabilities of pupils, which consist in their ability to evaluate musical works.

The prospective areas of research on this topic are seen in the designing pedagogical conditions for artistic-cognitive activity development.

Key words: *competence, competence-based approach, artistic-cognitive activity, junior schoolchildren.*

УДК 378

Григорій Луценко

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
ORCID ID 0000-0001-5100-8748

Ігор Попроцький

Національний університет «Одеська морська академія»
ORCID ID 0000-0002-0260-5068

Вікторія Романюк

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0002-3795-4081

Наталія Терентьєва

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID 0000-0002-3238-1608

DOI 10.24139/2312-5993/2022.06/352-360

ПРОФЕСІЙНА МОВНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ЯК ОСНОВА ПАРТНЕРСТВА ЗАРАДИ МИРУ

У статті окреслено значущість професійної підготовки високоефективного військової фахівця у закладах вищої військової освіти України без конкретизації спеціальностей і спеціалізацій. Зазначено, що в умовах російсько-українській війні українці ведуть бойові дії з окупаційними військами російської федерації як на суходолі, в повітрі, так і на воді і під водою. Військове керівництво веде чітку політику в галузі військової освіти, беручи до уваги актуальні вимоги системи національної безпеки. Успішне виконання бойових завдань бойовими підрозділами залежить від підготовки та злагодження самого підрозділу і професійного керівництва ним. Тому українському війську потрібні командири, які навчені та підготовлені за стандартами підготовки передових країн світу та країн-членів НАТО.

Мета статті – схарактеризувати доцільність оволодіння іноземними мовами майбутніми військовими фахівцями задля забезпечення партнерства заради миру. **Методологія дослідження.** Для отримання результатів